

УДК 02:050](477)''2012/2017''

DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2019.176607>

Шелест Тетяна Сергіївна,
аспірант кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв
t.shelestok@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5604-4323>

ТЕМАТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПУБЛІКАЦІЙ У БІБЛІОТЕКОЗНАВЧІЙ ПЕРІОДИЦІ

Мета. Проаналізувати тематики досліджень, що представлені в періодичних виданнях бібліотекознавчого спрямування. **Методологія дослідження** полягає у використанні загальнонаукових методів і спеціальних методик: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. **Наукова новизна роботи** полягає в аналізі тематичної складової публікацій за останні 6 років (з 2012-го по 2017), які розкривають основні напрямки досліджень бібліотекознавчої проблематики. **Висновок.** Аналіз публікацій дозволив нам виокремити найбільш актуальну тематику, а саме проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Ключові слова: періодичне видання, тематична спрямованість, наукова періодика, соціальні комунікації.

Шелест Татьяна Сергеевна,
аспірант кафедры информационных технологий
Киевского национального университета
культуры и искусств

ТЕМАТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ПУБЛИКАЦИЙ В БИБЛИОТЕКОВЕДЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКЕ

Цель. Проанализировать тематики исследований, представленных в периодических изданиях библиотековедческого направления. **Методология исследования** заключается в использовании общенаучных методов и специальных методик: анализа, синтеза, логического метода, метода визуализации результатов исследования. **Научная новизна работы** заключается в анализе тематической составляющей публикаций за последние 6 лет (с 2012-го по 2017), которые раскрывают основные направления исследований библиотековедческой проблематики. **Вывод.** Анализ публикаций позволил нам выделить наиболее актуальную тематику, а именно проблемы библиотечно-информационной деятельности, включающих цифровые коллекции научных библиотек, организацию информационных ресурсов и сетевой коммуникации, вопросы каталогизации и автоматизации библиотечных процессов.

Ключевые слова: периодическое издание, тематическая направленность, научная периодика, социальные коммуникации.

Shelest Tetiana,

post-graduate student of the department of information technologies of
Kyiv National University of Culture and Arts

THEMATIC DIRECTION OF PUBLICATIONS IN THE LIBRARY-SCIENCE PERIODICALS

Purpose of Article. To analyze the subjects of research presented in periodicals of the librarianship direction. **Methodology.** The research methodology consists of using general scientific methods and special methods: analysis, synthesis, logical method, method of visualization of research results. **Scientific Novelty.** The scientific novelty of the work is to analyze the thematic component of publications over the past 6 years (from 2012 till 2017), which reveal the main areas of research in library science. **Conclusion.** The analysis of publications allowed us to highlight the most relevant topics, namely, the problems of library and information activities, including digital collections of scientific libraries, the organization of information resources and network communication, and the issue of cataloging and automation of library processes.

Key words: periodical, thematic focus, scientific periodicals, social communications.

Актуальність теми дослідження. Основою наукової комунікації й донині залишається періодичне видання, яке слугує першоджерелом для опублікування теорій, ідей та результатів наукових пошуків. Фахова періодика та збірники наукових праць, в яких представлені результати досліджень у галузі бібліотекознавства, займають важливе місце в системі періодичного друку, а їхнє змістове наповнення має сукупність історичної, культурної, видавничої та соціальної інформації. Нині відбувається поступове збільшення репертуару бібліотечної періодики, що свідчить про попит на неї, підвищення фахового рівня бібліотекарів та розгалуження тематичних напрямків. Такі зміни викликають необхідність вивчення тематичної складової видань, що дозволить нам з'ясувати сучасну проблематику наукових досліджень, як таких, що багатаспектно розкривають і відображають шляхи розвитку бібліотечної науки та практики в Україні.

Саме тому тематичний аналіз і змістове наповнення вітчизняних бібліотекознавчих журналів дозволяє вирахувати в відсотковому відношенні бібліотечні тенденції останніх шести років ХХІ ст.

Аналіз досліджень і публікацій. До розгляду бібліотекознавчої періодики та розвитку бібліотечної галузі зверталось багато зарубіжних науковців, зокрема Абрамов К., Акопов А., Добсон Х., Матліна С. Чумакова Т. та ін. Серед вітчизняних дослідників бібліотекознавчу

періодики вивчали Бейліс Л., Дубровіна Л., Онищенко О., Пастушенко О., Солонська Н., Сошинська В., Тарнавська М. та ін. Науковці звертають увагу на роль і місце бібліотекознавчої періодики, наголошуючи на важливому значенні таких видань для сучасного бібліотекознавства. Зокрема, Пастушенко О. проаналізувала дисертаційні дослідження у галузі соціальних комунікацій, де розкрито особливості періодики бібліотекознавчого спрямування. [6] Сошинська В. акцентує увагу на особливостях періодики бібліотекознавчого спрямування поч. ХХ ст., [8] а Бейліс Л. дослідив систему фахової періодики бібліотечної галузі періоду незалежності України (1991–2005). [5] Однак, детальний тематичний аналіз фахових часописів бібліотекознавчого змісту та збірників наукових праць у галузі культури за останні шість років, не був предметом вивчення, що зумовлює актуальність обраної теми статті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Важливим історичним джерелом, яке комплексно зберігає інформацію для аналізу і систематизації знань будь-якого явища, події чи розвитку певної галузі, являється періодичне видання.

Як зазначає О. Пастушенко: «Це є законним етапом формування нових напрямів, аспектів, актуальних тем у науці, оскільки впродовж значного часу історія української періодичної преси та наукової періодики ви-

світлювалася в ідеологічно деформованому контексті» [7, 69].

Дослідження тематичної складової публікацій також не обходиться без детального аналізу фахової періодики. Такі видання слугують комунікаторами між фахівцями і накопичують багаж науково-теоретичних, науково-практичних, виробничих і методичних матеріалів з різних тематичних напрямків бібліотекознавства. Така вагома джерельна база забезпечує стабільний розвиток науки і допомагає удосконалювати практичну складову діяльності інформаційно-бібліотечної сфери.

Дж. Вільямс і М. Вінстон, дослідивши 119 матеріалів у 5-и часто цитованих бібліотекознавчих наукових журналах, досліджували не тільки методологію статей, а й стиль авторів і дійшли висновку, що, загалом, професійні бібліотекарі, викладачі бібліотекознавства обираються для публікації результатів досліджень видання з високими рейтингами [4].

Тому зміст публікацій у бібліотечних журналах дозволяє проаналізувати головні тенденції розвитку науки і практики, оцінити діяльність окремих бібліотек, кадрову політику галузі, що в свою чергу підвищити рівень знань і комунікацію між фахівцями, а також з'ясувати вектор розвитку галузі.

«Аналіз змісту бібліотекознавчої літератури важливий не лише, тому що такі публікації документують історичний розвиток бібліотечної справи, але й тому, що вони відображають тенденції, проблеми та протистояння бібліотек, викладачів інформаційної сфери і практикуючих фахівців» [2, 52].

Задля здійснення аналізу тематичних напрямків сучасних бібліотекознавчих періодичних видань було обрано наступні часописи: «Бібліотечний вісник», «Вісник книжкової палати», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології», «Вісник Харківської державної академії культури». Значна частина даних видань формують національну систему української фахової бібліотечної періодики (за Л. І. Бейлісом) та індексуються в Google Scholar, що і слугувало критерієм відбору для аналізу [5, 7]. Адже зарубіжні автори (як наприклад П. Фріхер),

для аналізу бібліотекознавчих журналів також обирають ті, які індексуються у базах даних, таких як Library Literature, LISA та Social Sciences Citation Index (Web of Science). Автор проаналізувала і охарактеризувала проблеми і тенденції бібліотечно-інформаційної галузі, опублікованих на сторінках 91 номерів англomовних журналів [3, 174].

Про інформаційну значущість періодичних видань бібліотекознавчого спрямування писала О. Пастушенко. Науковець зазначила: «Ці видання характеризують різноманітність жанрової належності публікацій, серед котрих – офіційні документи, що регламентують розвиток галузі, методичні рекомендації і інструкції, наукові теоретичні та методологічні огляди, історичні розвідки, дискусії, публіцистичні статті, практичний досвід. Вони є необхідними каналами професійної комунікації як в історичній ретроспективі, так і в сучасному світі, коли ми перейшли на електронні форми, що значно розширили комунікаційні можливості соціального спілкування» [6, 375].

Оскільки аналіз обраних видань потребує виокремлення критерій для поділу на тематичні групи, то такий розділ публікацій у бібліотекознавчих виданнях відбувся завдяки застосуванню методу аналізу й синтезу.

Досліджуючи показники тематичної складової ми виокремили публікації, які висвітлюють актуальні проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли такі публікації до *першої* групи. Частка цих матеріалів у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 20% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Виділили публікації, які розкривають тематичну складову бібліографознавства та такі проблеми як розвиток категоріально-понятійного апарату, дослідження бібліографічної інформації, класифікація бібліографії, теоретико-методологічні засади розвитку національної бібліографії. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли їх до *другої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних

виданнях, за вказаний період, складає 9% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Виокремили статті з дослідження книгознавства, документознавства, архівознавства. Такі публікації розкривають проблеми вивчення книги, процеси її створення, розповсюдження, використання; визначають головні питання трансформації документа в історичне джерело, розкривають проблеми загальної класифікації документів і документних систем, документної комунікації і експертизи цінності документів; розкривають питання наукового упорядкування архівних документів, практичного досвіду роботи державних архівів, наукових методів зберігання, обліку і всебічного використання архівних документальних матеріалів. Умовно віднесли такі публікації до *третьої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 17% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Матеріали з категорії соціальні комунікації в бібліотечно-інформаційній галузі, які висвітлюють питання розбудови вітчизняного комунікативного простору, налагодження спілкування в межах бібліотечної діяльності, розвитку процесів інформатизації в академічних наукових бібліотеках умовно віднесли до *четвертої* групи для зручності сприйняття інформації. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 12% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Виокремили публікації з дослідження періодичних видань бібліотекознавчого спрямування та вивчення наступних питань: аналіз змісту вітчизняних і зарубіжних періодичних видань бібліотекознавчого спрямування, переваги тематичного наповнення, модернізація візуального оформлення, аналіз наукового потенціалу. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли такі публікації до *п'ятої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 8% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Публікації, які висвітлюють діяльність наукових та шкільних бібліотек в Україні: якість обслуговування користувачів, створення сайтів

бібліотек, бібліотечних фондів, аналіз показників ефективності шкільних і наукових бібліотек в умовах постійного технологічного прогресу та інформатизації суспільства, проблеми адаптації бібліотек до цифрової культури, ефективність науково-дослідної роботи бібліотек, умовно віднесли до *шостої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 18% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Матеріали, які розкривають розвиток бібліотечної галузі: вдосконалення належної законодавчої бази, активізація міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією; широке впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування та роботи бібліотечних фахівців, умовно віднесли до *сьомої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 5% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Публікації – дослідження діяльності бібліотечних кадрів, освіта фахівців бібліотечної галузі, охорона праці. Основна проблематика публікацій – фахова підготовка кадрів та забезпечення їхньої безперервної освіти, у тому числі стажування за кордоном, підготовка фахівців, які б мали навички використання сучасних інформаційних ресурсів: знаходити, збирати, поширювати інформацію, своєчасно та якісно задовольняти потреби суспільства; достойна оплата праці висококваліфікованим спеціалістам. Для зручності сприйняття діаграми, умовно віднесли такі публікації до *восьмої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 6% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Праці, у яких висвітлено часописи з бібліотекознавства в наукометричних базах, індекси наукового цитування, імпаکت-фактор як показник впливу на професійну комунікацію і такі проблеми: недосконалість критеріїв оцінки наукових видань в міжнародних наукометричних базах даних, протиріччя між вимогами українського законодавства і аналітичних інформаційних систем; застосування індексів цитування та імпакт-факторів різних видів у наукометричних базах даних, умовно віднесли до *дев'ятої* групи. Частка цих публікацій

у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 4% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

Праці з краєзнавства у бібліотечній галузі: стан і проблеми сучасного бібліотечного краєзнавства, використання сучасних інформаційних технологій у становленні крайового

бібліотекознавства, реорганізаційні зміни у формуванні краєзнавства, умовно належатимуть до *десятої* групи. Частка цих публікацій у досліджуваних виданнях, за вказаний період, складає 1% від загальної кількості тематичної спрямованості публікацій.

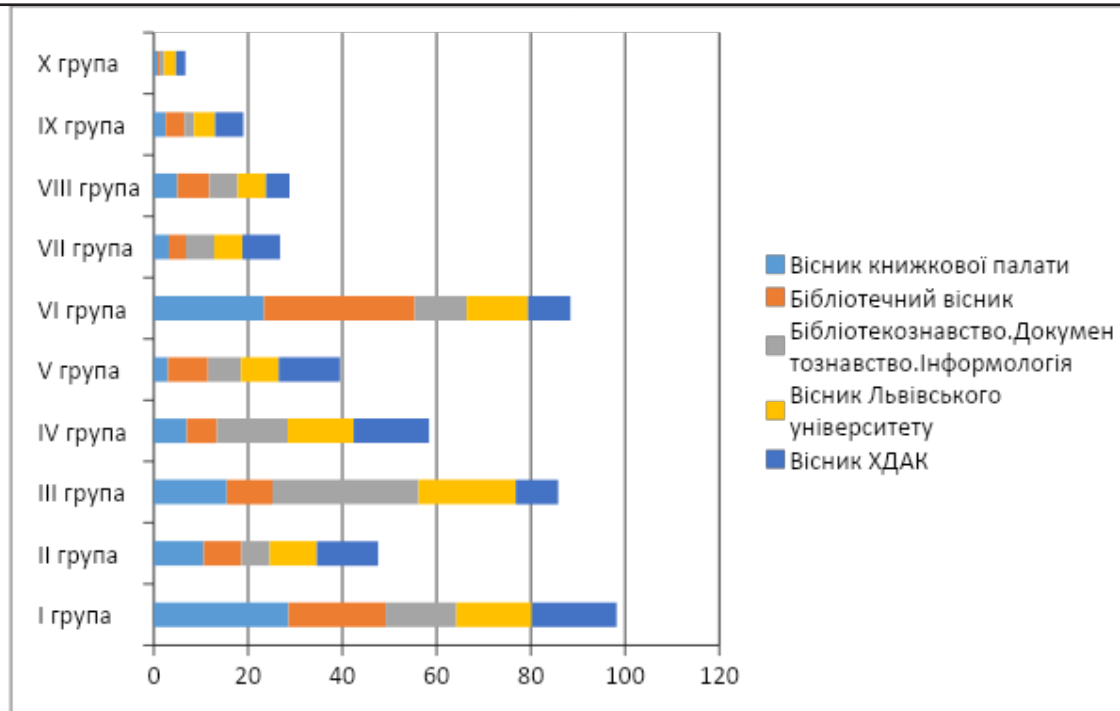

Діагр. 1. Загальні показники тематичної складової бібліотекознавчої періодики

Результати аналізу показують, що дослідники найбільше уваги приділяли розкриттю питань бібліотечно-інформаційної діяльності та роботи наукових і шкільних бібліотек, найменше – краєзнавству. Також з кожним роком збільшувалася кількість публікацій, які розкривали проблеми соціальних комунікацій в бібліотечно-інформаційній галузі. Особливу увагу варто звернути на дев'яту групу – праці, у яких висвітлено часописи з бібліотекознавства в наукометричних базах, індекси наукового цитування, імпакт-фактор як показник впливу на професійну комунікацію, оскільки ці питання потребують детальнішого вивчення з боку українських дослідників. А результати

аналізу і показники вказують на те, що ця тематика залишається малодослідженою.

Загалом, для аналізу тематичної складової публікацій у бібліотекознавчій періодиці, з обраних п'яти журналів, було опрацьовано 1210 матеріалів, опублікованих з 2012 по 2017 рік. Зокрема, 367 публікацій «Вісника книжкової палати», 341 публікацію часопису «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», 247 публікацій «Бібліотечного вісника», 155 матеріалів «Вісника Львівського університету. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології» та 100 публікацій «Вісника Харківської державної академії культури».

Діагр. 2. Визначення кількості матеріалів з перелічених тематичних груп

У «Віснику книжкової палати» до першої групи належить 28,6% публікацій, до другої – 10,6%, до третьої – 15,5%, до четвертої – 7%, до п'ятої – 3%, до шостої – 23,4%, до сьомої – 3,2%, до восьмої – 5%, дев'ятої – 2,5%, десятої – 0,8%.

У «Бібліотечному віснику» до першої групи належить 20,6% публікацій, до другої – 8%, до третьої – 9,7%, до четвертої – 6,4%, до п'ятої – 8,5%, до шостої – 32%, до сьомої – 3,6%, до восьмої – 6,8%, дев'ятої – 4%, десятої – 0,4%.

У журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» до першої групи належить 15% публікацій, до другої – 6%, до третьої – 31%, до четвертої – 15%, до п'ятої – 7%, до шостої – 11%, до сьомої – 6%, до восьмої – 6%, дев'ятої – 2%, десятої – 1%.

У «Віснику Львівського університету» до першої групи належить 16% публікацій, до другої – 10%, до третьої – 20%, до четвертої – 14%, до п'ятої – 8%, до шостої – 13%, до сьомої – 6%, до восьмої – 6%, дев'ятої – 4,5%, десятої – 2,5%.

У «Віснику Харківської державної академії культури» до першої групи належить 18% публікацій, до другої – 13%, до третьої – 9%, до четвертої – 16%, до п'ятої – 13%, до шостої – 9%, до сьомої – 8%, до восьмої – 5%, дев'ятої – 6%, десятої – 2%.

Отже, досліджувані наукові часописи мають розширену тематичну складову, кожен

журнал у різному співвідношенні висвітлює тематику: загальні проблеми бібліотекознавства, розвиток бібліотечно-інформаційних технологій; розвиток соціокомунікаційних технологій; функціонування сучасної бібліотеки у системі соціальних комунікацій; наукова, науково-методична та міжнародна діяльність бібліотек і бібліотечних об'єднань, проблеми вдосконалення каталогізації у наукових бібліотеках; бібліотечне та науково-інформаційне обслуговування, дослідження і збереження фондів; досвід формування бібліотечно-архівних колекцій; стан журналістики та ЗМІ; інформаційна діяльність; книгознавство, видавнича справа; архівознавство та архівна справа. Однак є ті, що за чисельністю переважають у всіх часописах, тобто найбільш актуальні. Такі публікації висвітлюють проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Для порівняння, науковець Н. Аароні із Університету ім. Бар-Ілана (Ізраїль), аналізуючи статті в журналах інформаційно-бібліотечного спрямування визначив такі основні напрями: основи інформаційно-бібліотечної науки, інформаційно-освітнє суспільство, інформаційні технології, методологія, економіка та

управління, інформаційні етика і право, користувацька поведінка, поширення інформації й комунікації та соціальна інформатика [1, 30]

Висновок. Отже, комплексний підхід щодо дослідження тематичної складової бібліотекознавчих періодичних видань показав, що найбільш

актуальними темами, які досліджують сучасні науковці є проблеми бібліотечно-інформаційної діяльності, що включають цифрові колекції наукових бібліотек, організацію інформаційних ресурсів та мережевої комунікації, питання каталогізації та автоматизації бібліотечних процесів.

Список використаних джерел

1. Aharony, N. (2012). Library and Information Science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8. *Journal of Librarianship and Information Science*, (44), 1, 27–35
2. Buttlar L.J. Analyzing the library periodical literature: content and authorship / L.J. Buttlar // *College and Research Libraries*. – 1991. – 52. – P. 38-53
3. Feehan P.E. Library and information science research: an analysis of the 1984 journal literature / P.E. Feehan, W.L. Gragg, W.M. Havener, and D.D. Kestner // *Library and Information Science Research*. – 1987. – 9. – P. 173-185
4. Williams, J. F., II, & Winston, M. D. (2003). Leadership competencies and the importance of research methods and statistical analysis in decision making and research and publication: A study of citation patterns. *Library & Information Science Research*, 25(4), 387–402.
5. Бейліс Л. І. Українська бібліотечна періодика 1991–2005 років: основні тенденції розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Л. І. Бейліс. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. – 18 с.
6. Пастушенко О. В. Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія / Олена Пастушенко; відп. ред. Л. А. Дубровіна; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 564 с.
7. Пастушенко О. В. Періодичні видання історико-бібліографічного, книгознавчого та бібліотекознавчого спрямування як об'єкт сучасних досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2012. Вип. 2. С. 69–73.
8. Сошинська В. Є. Спеціальна українська періодика першої третини ХХ століття: історичні передумови виникнення та загальна характеристика / В. Є. Сошинська // *Бібліографознавство: теорія і практика: Зб. наук. ст. / НПБУ, КДІК. К., 1997. С. 111-120.*

References

1. Aharony, N. (2012). Library and Information Science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8. *Journal of Librarianship and Information Science*, (44), 1, 27–35
2. Buttlar L.J. Analyzing the library periodical literature: content and authorship / L.J. Buttlar // *College and Research Libraries*. – 1991. – 52. – P. 38-53
3. Feehan P.E. Library and information science research: an analysis of the 1984 journal literature / P.E. Feehan, W.L. Gragg, W.M. Havener, and D.D. Kestner // *Library and Information Science Research*. – 1987. – 9. – P. 173-185
4. Williams, J. F., II, & Winston, M. D. (2003). Leadership competencies and the importance of research methods and statistical analysis in decision making and research and publication: A study of citation patterns. *Library & Information Science Research*, 25(4), 387–402.
5. Beilys, L.I. (2006). Ukrainian Library Periodicals 1991-2005: main trends of development. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: NASU, National Library of Ukraine named after V.I.Vernadskyi [in Ukrainian].
6. Pastushenko, O.V. (2016) Book and periodicals in dissertation researches of independent Ukraine: social-communication aspect : monography / Olena Pastushenko; responsible editor. L. A. Dubrovina; NASU, National Library of Ukraine named after V.I.Vernadskyi. – Kyiv, 2016. – 564 p. [in Ukrainian].
7. Pastushenko, O. (2012). Periodical publications of historical-bibliographic, bibliographic and librarianship as an object of modern research. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 69–73. [in Ukrainian].
8. Soshinskaya V.E. Special Ukrainian periodicals of the first third of the twentieth century: historical background of origin and general characteristics/ V.E. Soshinskaya // *Bibliographic study: theory and practice: collection of scientific works. / NPLU, KSIC. – K., 1997. – P. 111-120. [in Ukrainian].*